

УДК 811.161.2:801.6

КОЛОЇЗ Жанна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Криворізький державний педагогічний університет, пр. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, 50086, Україна (koloiz.zv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3670-2760>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.2>

Бібліографічний опис статті: Колоїз, Ж. (2023). «Є рядки пісенні вічні й рими в них – омонімічні». *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 56, 18–25, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.2>*

«Є РЯДКИ ПІСЕННІ ВІЧНІ Й РИМИ В НИХ – ОМОНІМІЧНІ»

Анотація. У статті відповідно до мети окреслено лексико-семантичне й функційно-прагматичне навантаження омонімів в омонімічних римах; уточнено сутність понять омонімічна / тавтологічна рима в лінгвістичному ракурсі, з'ясовано їх диференційні ознаки.

Методологія. Дослідження ґрунтовано на потрактуванні й диференціації омонімічних і тавтологічних рим у парадигмі вітчизняної лінгвістичної римології (лінгвокогнітивний підхід), описі омонімічних рим у формальних і лексико-семантичних зв'язках (системно-структурний підхід), розгляді омонімічних римокомпонентів в аспекті звукового, смислового, функційного і прагматичного потенціалу (функційно-прагматичний підхід).

Новизна. Уперше оприявлено дискусійні моменти лінгвістичної теорії омонімічної рими; запропоновано їх типологію на основі лексико-семантичного й граматичного критеріїв; омовлено прагматичні настанови, пов'язані з функційним навантаженням римокомпонентів і проблемами їх перекладу.

Висновки. Попри наявні спроби багатоаспектного аналізу проблематики лінгвістичної римології, репрезентацію римового простору через складне переплетіння римових зв'язків, залишається ще чимало дискусійних моментів. До таких уналежнено й суперечності щодо лінгвістичного витлумачення понять «омонімічна рима» / «тавтологічна рима», з'ясування їх сутності, інтегральних і диференційних ознак. Яскравим ілюстративним матеріалом для розв'язання окреслених проблем можуть слугувати двовірші Б. Кравцева, що об'єднані під назвою «Тавторими» і які насправді засвідчують зразки не тавтологічних, а омонімічних рим. Римовані оморари не є однорідними ні в плані лексико-семантичних, ні в плані граматичних характеристик, що уможливорює диференціацію омоформних, омофонних, омографних рим, компоненти яких демонструють різну частиномовну належність.

Ключові слова: омонімічна рима, омоніми, оморари, слово, значення.

KOLOIZ Zhanna – Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Ukrainian, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Gagarina Ave., 54, Kryvyi Rih, 50086, Ukraine (koloiz.zv@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3670-2760>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.2>

To cite this article: Koloiz, Zh. (2023). “Ye riadky pisenni vichni y rymy v nykh – omonimichni” [“There are eternal song lines and homonymous rhymes in them”]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia “Filolohiia” – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 56, 18–25, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2023.56.2> [in Ukrainian].*

“THERE ARE ETERNAL SONG LINES AND HOMONYMOUS RHYMES IN THEM”

Summary. *The article outlines the lexical-semantic and functional-pragmatic load of homonyms in homonymous rhymes; from the linguistic point of view, the essence of the concepts homonymic rhyme / tautological rhyme is specified, their differential features are determined.*

Methodology. *The research is based on the interpretation and differentiation of homonymous and tautological rhymes in the paradigm of domestic linguistic rhymology (linguistic-cognitive approach), description of homonymous rhymes in formal and lexical-semantic connections (systemic-structural approach), examination of homonymous rhyme components in terms of sound, meaning, functional and pragmatic potential (functional-pragmatic approach).*

Novelty. *The debatable points of the linguistic theory of homonymic rhyme are determined. Their typology is carried out on the basis of lexical-semantic and grammatical criteria. Pragmatic instructions related to the functional load of rhyming components and problems of their translation are called.*

Conclusions. *Despite the existing attempts at a multi-faceted analysis of the problems of linguistic rhymology, the representation of the rhyming space through the complex interweaving of rhyming connections, there are still many debatable points. These include contradictions regarding the linguistic interpretation of the concepts “homonymic rhyme” / “tautological rhyme”, clarification of their essence, integral and differential features. B. Kravtsev’s couplets united under the name “Tautological Rhymes” can serve as bright illustrative material. In fact, they attest to samples of homonymous, not tautological, rhymes. Rhyming homonymous pairs are not homogeneous either in terms of lexical-semantic or grammatical characteristics. They can be differentiated into rhyme-homofoms, rhyme-homophones, rhyme-homographs, the components of which show different part-language affiliation.*

Key words: *homonymous rhyme, homonyms, homonymous pairs, word, meaning.*

Постановка проблеми. Ритмічно організоване мовлення, ґрунтоване на конкретно-історичній версифікаційній системі, віддавна викликало неабиякий інтерес насамперед серед літературознавців (В. Домбровський, П. Житецький, І. Качуровський, В. Ковалевський, Ф. Колесса, Н. Костенко, О. Огоновський, Г. Сидоренко, М. Сулима, І. Франко, Д. Чижевський та ін.). Таке зацікавлення, вочевидь, пов’язане з особливостями поетичної системи загалом, що, з одного боку, вирізняється специфічною формою висловлення (метр, ритм, рима, строфа), а з іншого, – актуалізацією нових семантичних зв’язків, концептуальних смислів, спричинених відповідною архітектонікою.

Важливу роль у формуванні архітектоніки поетичного тексту приписують римі, якій надають статус і евфонічного, і концептуального елемента: від суголосся закінчень у суміжних та близько розташованих словах залежить побудова твору; актуалізуючи архітектонічний профіль і розставляючи смислові акценти, суто позиційні чинники в римі набувають змістовного навантаження. А відтак, безумовно, рима є не лише версифікаційним оздобленням тієї чи тієї поезії, потребувала

й потребує всебічних і ґрунтовних досліджень як із літературознавчого погляду, так і в лінгвістичній площині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До поглибленого вивчення окремих фрагментів римології українські лінгвісти почали звертатися порівняно недавно, хоч, згідно з позицією І. Франка, історія української рими бере свої початки з XV ст. У цій царині залишалося ще чимало не розв’язаних питань, які подекуди розглядали принагідно, без урахування відповідного аспекту, без викінченого аналізу, чіткої диференціації термінології. Учені цікавилися римою, її експресивним потенціалом здебільшого у стилістичному ракурсі (П. Дудик, Л. Мацько, А. Мойсієнко, Г. Сюта, В. Чабаненко та ін.). Вона опосередковано чи то безпосередньо привертає увагу і вітчизняних, і зарубіжних лінгвістів під час студіювання фонічної організації віршів, фонопоетики, семантики та функцій звукопису [Кабаш, 2015; Hanson, 2006; Sykäri & Fabb, 2022]. Риму (разом із внутрішньою римою, звукописом, багаторазовим повтором певного слова) подекуди уналежнюють чи то до *звукових фігур мови*, які створюють «додатковий естетичний ефект», набувають

«художньо-виразного значення» в інтонаційній системі вірша, чи то до різновиду звукового повтору в поетичному тексті [Кабаш, 2015, с. 106].

Згодом з'являються спеціальні лінгвістичні праці, у яких зроблено важливі акценти безпосередньо на українській римології, представлено її ретельний аналіз, потрактування основних її категорій крізь призму різних узагальнених підходів, з'ясовано теоретичні засади й сучасні орієнтири в дослідженні української рими, систематизовано відповідну лексикографічну практику і т. ін. Ідеться передовсім про римологічні наукові студії різного гатунку Л. Мовчун [Мовчун, 2020, с. 355–357], у яких оприявлено інтерес до понять «римема», «римонім», «римовий простір», «римове поле» і т. ін., а їх осмислення здійснено у проекції пізнання феномену римології у світовій та українській науковій, зокрема лінгвістичній, парадигмі, з урахування відомостей наукової й поетичної картин світу. Дослідниця робить скрупульозний огляд класифікаційних систем відповідного явища, ґрунтованих на різних критеріях (фонемний склад, графічно-акустична специфіка, граматичні ознаки, лексико-семантичні й стилістичні характеристики тощо). Однак великий обсяг аналізованого як теоретичного, так і фактичного матеріалу не дав змоги зупинитися на деяких моментах більш детально.

Мета дослідження: окреслення лексико-семантичного й функційно-прагматичного навантаження омонімів в омонімічних римах. Задля досягнення мети розв'язували такі завдання: 1) з лінгвістичних позицій уточнити сутність понять омонімічна / тавтологічна рима; 2) з'ясувати їх диференційні ознаки; 3) виявити специфіку омонімічних рим, їх різновиди, звуковий, смисловий, функційний і прагматичний потенціал. Джерельною базою дослідження слугували двовірші Богдана Кравцева («Тавторими»).

Виклад матеріалу. Термін «рима», залучений до філологічного наукового обігу, уналежнюють до запозичень із грецької мови, де грец. *rhythmos* витлумачують буквально як 'мірність, сумірність, узгодженість', 'розмірений рух'. Саме такі семи, переважно опосередковано, лягли в основу розбудови теорії рими й римування, дефініціювання відповід-

них явищ (порівняймо: *мірність* ← *мірний* – 'який відбувається, здійснюється в певному ритмі; розмірений, ритмічний'; *сумірність* ← *сумірний* – 'який можна виміряти однаковою з чим-небудь мірою'; *узгодженість* ← *узгоджений* – 'якому надано відповідності до чого-небудь, єдності з чим-небудь'; *розмірений (рух)* – 'який здійснюється в певному ритмі, темпі; ритмічний'). Беручи до уваги те, що ритмом називають передовсім рівномірне чергування впорядкованих звукових елементів, потрактування рими традиційно пов'язували зі звуковими повторами в кінці двох або кількох віршованих рядків, тобто з однозвучністю (співзвучністю) кінцевих складів пари або ланцюжка слів, що римуються. Інакше кажучи, римові слова мають репрезентувати комплекси фонем, об'єднані звуковими перегуками.

Зазвичай незалежно від літературознавчого / лінгвістичного аспекту дослідження академічні дефініції поняття «рима» подібні [Дудик, 2005, с. 363; Гром'як, Ковалів та ін., 1997, с. 592; Мацько, Сидоренко, Мацько, 2003, с. 448]. Вони оприявнюють здебільшого таке смислове навантаження, як-от: «суголосся закінчень», «суміжні / близько розташовані слова», «ритмічне розташування», «милозвучна узгодженість», «однакові / близькі звуки», «кінець слова». Інколи в лінгвістичних студіях апелюють до суто лінгвістичних категорій на зразок «фонетико-стилістична ознака мовлення», «інтонаційне оформлення». Беззаперечним залишається те, що загальноприйняте потрактування поняття «рима» наразі відсутнє, а наявні дефініції подекуди містять певні дискусійні моменти, які спонукають до наукових дискусій. Наприклад: рима являє собою «суголосся частин слів (коренів, суфіксів, закінчень), окремих звуків у суміжних чи близько розташованих словах або симетрично розміщених частинах віршових рядків» [Діброва, 2004, с. 4]. Виникає слушне запитання: чому автор апелює лише до «суголосся частин слів» чи то до суголосся «окремих звуків»? І чи можна вести мову про суголосся цілих слів у разі, коли йдеться про тотожність звукокомплексів, зумовлену омонімією в римовій позиції (*омонімічна рима*) або повтором того самого слова (*тавтологічна рима*)? Такі різ-

новиди рим виокремлюють разом із паронімічними, синонімічними, антонімічними на основі лексико-семантичного критерію [Мовчун, 2020, с. 114–115].

Попри наявність інтегральних сем поняття «тавтологічні рими», «омонімічні рими» мають і диференційні: перше витлумачують через «римування одного й того ж самого слова, що не трактується як вада віршованого мовлення» [Гром'як, Ковалів та ін., 1997, с. 670]; друге – як рими, «що однаково вимовляються, але мають відмінне значення» [Гром'як, Ковалів та ін., 1997, с. 520]. Щоправда, такі дефініції занадто розпливчасті, невиразні, позбавлені чітких обрисів. Інколи відповідні явища пояснюють через стосунок до повторення: якщо римові слова повторені в незмінному значенні, то риму варто кваліфікувати як тавтологічну (*Роки молоді, / поки молоді*); якщо ж вони суголосні лише за формою, а мають абсолютно різні значення, – як омонімічну, наприклад: *Казати в тузі звук: Не хліб, а серце краю!* – / *До розкоші звикавши у чужому краю* («Емігрант»); *Весь вік свій рід живив, знемігся вкрай. / Своїх благав: хоч скибку хліба вкрай!* («Жебрак»). Для позначення такого омонімічного суголосся («схожослів'я») іноді послуговуються терміном «одноримки» [Різників, 2011], де «одноримки» є переважно ілюстраціями омонімічних рим. Тоді, вочевидь, не зрозуміло, чому Б. Кравців свої двовірші, ґрунтовані на омонімічному звукописі, називає «Тавторими». Можливо, це й пов'язано з відсутністю чітких диференційних меж між тавтологічними й омонімічними римами. Порівняймо: *Запитую тебе, тремка далека зоре, / Хто поле слів моїх під рунь озиму зоре* («До музи»); *На зло і негідь примикав повіки, / Негідником лишаючись повіки* («Фарисей»); *Чинив бешикет, напившись вина – / І потім клявся: не моя вина* («Святенник»); *Чого ж тут думати про справи вишні, / Як на столі черешні й вишні* («Дочасність»); *Осяяла його ідея світла; / Літати наче нетля вколо світла* («Відкриття»). Не викликає спростувань твердження, що римові слова у проілюстрованих двовіршах вступають між собою в омонімічні відношення, утворюють омонімічні бінарні опозиції, омпари: маючи однакоvu матеріальну форму вираження (звучання й напи-

сання), вони відрізняються не пов'язаними між собою лексичними значеннями.

Відмежувати такі омоніми від багатозначних слів не складно, оскільки суголосні зразки зазвичай є не мовними, а мовленнєвими: збіг їх звукових форм відбувається в мовленні й охоплює лише певну граматичну форму кожного слова. Звідси, відповідно, омонімічні рими у двовіршах ґрунтовані на звуковому збігові двох мовленнєвих одиниць, семантично не пов'язаних між собою. Натомість тавтологічна рима має передбачати повторення тих самих, спільнокореневих або близьких за значенням слів задля посилення ритмічності, змістових та експресивних нюансів висловлень. За такого підходу сентенції й сатири, оприлюднені у збірці «Тавторими» Б. Кравцева, засвідчують використання не тавтологічних, а омонімічних рим.

Залежно від вияву тотожності та відмінності форм двох римованих слів, які вступають в омонімічні відношення, типологія омонімічних рим передбачає певне розгалуження – омоформні, омофонні, омографні різновиди. Кваліфікацію омоформних отримують рими в тому разі, коли римовані слова суголосні лише в певних граматичних формах, тобто характеризуються випадковим однаковим звуковим складом. Наприклад: *Як спрагнені похвал всі славолюбні душі / Любив купатись він у славослівнім душі* («Кадилолюб»); *По-хвацькому стриміти можуть брилі / Не тільки на людині, а й на брилі* («Елегантність»); *Загорнена уся в шовковій сукні й шалі, / Любила розгортатись у любовнім шалі* («Куртизана»); *Привикнувши блудити серед бурі, / В погоду бачив тільки барви бурі* («Чорногляд»); *Настирливо теребив вірші і пісні, / Такі ж, як він, стерильні і пісні* («Графоман»); *Змагатись завжди за народ свій раді, / Завзято спали на народній раді* («Депутати»); *Збирав скарби, не знав, куди їх діти, / та все розтринили по ньому діти* («Майбутнє»); *Всіх ущасливили щосили перли – / І навіть свиням підсипали перли* («Філантропи»); *Зорив у вічі смерті сміло з-під забрала, / І не зогледівся, коли його забрала* («Лицар»); *Немов печей пекельних ненажерні жерла, / Жага його невдержна жарила і жерла* («Геєна»).

Беручи до уваги частиномовну належність кожного римоконпонента, проілюстро-

вані омоформні рими можна диференціювати як: 1) граматично однорідні (**душі** (від *душа* і *душ*); **брилі** (від *брить* і *брила*); **шалі** (від *шаль* і *шал*)) 2) граматично неоднорідні (**бурі** (від *буря* і *бурий*); **пісні** (від *пісня* і *пісний*); **раді** (від *радий* і *рада*); **діти** (від дієслово) і *діти* (іменник); **перли** (від *перти* і *перли*); **забрала** (від *забрало* і *забрати*); **жерла** (від *жерло* і *жертти*). Граматично однорідні рими здебільшого є іменниковими, з-поміж граматично неоднорідних вирізняємо іменниково-прикметникові (прикметниково-іменникові), дієслівно-іменникові (іменниково-дієслівні). Граматично неоднорідним омоформним римуванням подекуди охоплені слова й інших лексико-граматичних класів: *То недругам, як псам, буває заздро їм, / Що хліб гіркотного скитання все ще їм* («Заздрість»); *Не вмівши зрахувати сім разів по сім, / Щасніше жив за всіх в модернім світі сім* («Дикун»); *В безвідді сад садив – і ремствував, коли / Стирчали з посаду самі лише коли* («Садовод»). Пор.: **їм** (від *вони* (займенник) і *їсти* (дієслово)); **сім** (від *сім* (числівник) і *сей* (займенник)); **коли** (від *коли* (сполучник) і *кіл* (іменник)).

Задля продукування омоформних рим Б. Кравців використовує омпари з архаїчними, діалектними, запозиченими, рідковживаними римокомпонентами, декодування яких іноді потребує спеціальних знань та ерудиції: *Чванився родом славним з Воїн-граду, / Та втік з війни, немов щеня, з-під граду* («Герой»); *Провівши ніч в чужої жінки ложі, / Ввесь день гримів проти розпусти й ложі* («Праведний»); *І приведи до рідної нам крові – / В наш отчий край, під хат родимих крові* («Молитва»); *Ще сил не змрявши у першій пробі, / З переляку репетували: Пробі!* («Змаг»); *В Париж він їздив, здибав жінку рижу, / Але ж не витовк із вієса він рижу* («Подорожній»); *Дарма змагатися, ставати диби, / Як покладуть на руки й ноги диби* («Кара»). Пор.: **пробі** (від *проба* (іменник) і *пробі* (вигук) – «гвалт, караул; воляння про допомогу»); **рижу** (від *рижий* (прикметник) і *риж* (іменник, діал.) – «рис»); **диби** (ставати на диби (іменник у складі фразеологізму) – «зводитися на задні ноги» і *диба* (іменник) – «середньовічне знаряддя катувань»).

Омофонні рими передбачають наявність римованих слів, які мають однакове

звучання, але різне значення та графічне зображення. Наприклад: *Було колись, ще давньою добою, / Що лицарі за правду йшли до бою* («Бувальщина»); *Лежавши лінки бевзем на постелі, / Виводив герці лицарські по стелі* («Уява»); *Збирався у далеку він дорогу – / І доплентався з хати лиш до рогу* («Неміч»); *Не треба в тім було ні замислу, ні змови, / Собі припали зразу з поглядів і з мови* («Закохання»); *В годину трудну він виходив з ради, / Цілунком кривши чин продажній зраді* («Юда»). Співзвучні римокомпоненти вступають між собою в омонімічні відношення, мають статус омофонів, у яких збігається і звуковий, і фонемний склад, однак відрізняється написання. Утворювані омпари передбачають, з одного боку, граматичну форму іменника в непрямому відмінку (**добою** (від *доба*); **постелі** (від *постіль*); **дорóгу** (від *дорóга*); **змови** (від *змова*); **зраді** (від *зрада*)); з іншого, – прийменниково-іменникову конструкцію, яка під час членування мовленнєвого потоку на смислові сегменти виступає в ролі єдиного фонетичного слова (**до бою** (від *бій*); **по стелі** (від *стеля*); **до рогу** (від *ріг*); **з мови** (від *мова*); **з ради** (від *рада*)). Звуко-сислове навантаження розподілено між обома римокомпонентами: іменник ⊃ (прийменник + іменник) чи то (прийменник + іменник) ⊃ іменник.

Активно використовувані для продукування омофонної рими співвідношення таких омпар, як-от: дієслово ⊃ (прийменник + іменник) або (прийменник + іменник) ⊃ дієслово, наприклад: *Дороги прокладай, мости зводи – / І не вилазь із грязі і з води* («Признання»); *Життя дружині збавив – ще й дорік, / Що в неї слізьми дні течуть до рік* («Милосердний»); *Хвалився, у довги загрузнувши по шию: / Із парчі й золота жупан собі пошию* («Оптиміст»); *Як доживеш ти краю днів своїх – до дати, / Нічого взяти не можтимеш, ні додати* («Кінець»); пор.: **зводи** (від *зводити*) і **з води** (від *вода*); **дорік** (від *дорікати*) і **до рік** (від *ріка*); **по шию** (від *шия*) і **пошию** (від *пошити*); **до дати** (від *дата*) і **додати** (дієслово). Рідше вживаними є такі співвідношення, як (прийменник + іменник) ⊃ прислівник: *В житті зусильно він зважав на право: / Замість на ліво, завжди брав направо* («Правник»).

Омофонні рими з'являються й тоді, коли наявні й інші невідповідності між вимовою та правописом, наприклад, за умови 1) різної кількості літер (слів), але однакової кількості звуків: *Всі мудрощі із правд усяких ссуть* – / *І не збагнуть ніколи, в чому правди суть* («Мудрощі»); *Відчувши в собі нібито гам муз* / *Він кожен твір музичний зводив на гамуз* («Музикант»); *Велика приголомшила його ідея* – / *Присів і думав: звідкіля і де я?* («Філософ»); *Возводим мури, грати й огорожі,* / *Щоб лиш для нього квітли його рожі* («Егоїзм»); 2) різного написання слів, не зумовленого відмінностями в смислового членуванні мовлення, при збігу їх звукового й фонемного складу: *Щоднини новій: Дорі, Клавді й Дані* / *В коханні клявся, світ весь клав у дані* («Дон Жуан»); *На горщику присівши, морщилась, сивіла* / *І людям провіщала, що вона Сивіла* («Пророчиця»); *Читавши про римську це богиню Парку* / *Шукав за нею вечорами в кожнім парку* («Мітолог»); *Мов ходи-лябіринти потайні на Криті,* / *Думки його йшли блудом плутані і криті* («Юродивий»); *Збирати Олімпійські лаври* / *В Олімпії він звик і в Лаври* («Змагун»); *По світу товкся, наїздив Париж і Рим,* / *Та скласти не навчився й пари добрих рим* («Бувалець»); *Змагав у небо, у космічні лети,* / *Щоб забрести урешті-решт до Лети* («Астронавт»). Римовані слова мають тотожний звуковий збіг, але різні граматичні характеристики, зокрема у проєкції категорії власна / загальна назва (*Дані* (від *Дана*) і *дані* (від *дань*); *Парку* (від *Парки*) і *парку* (від *парк*); *лаври* (від *лавр*) і *Лаври* (від *Лавра*); *Рим* (від *Рим*) і *рим* (від *рима*), *лети* (від *лет*) і *Лети* (від *Лета*)), подекуди різняться й частиномовною належністю (*сивіла* (від *сивіти*) і *Сивіла* (від *Сивіла*); *Криті* (від *Крит*) і *криті* (від *критий*)).

Десь-не-десь натрапляємо й на римовані омофони, так би мовити, змішаного типу, коли повністю збігається і звуковий, і фонемний склад, але один із римокомпонентів засвідчує і відмінний правопис, і відмінну композицію, як-от: *Любови й ласки добивався в Лади,* / *Щоб лад вести і запопасться влади* («Протекція»); *Привозив гарні він з Риму,* / *Та не здолав знайти їм форму зриму* («Бувалий»); *З далекого степу Дніпровського, не з Риму,* / *Ждемо на славу днів майбутнього*

незриму («Чекання»). Порівняймо: *в Лади* (від *Лада*) і *влади* (від *влада*); *з Риму* (від *Рим*) і *зриму* (від *зримий*); *не з Риму* (від *Рим*) і *незриму* (від *незримий*).

В омографних римах римовані слова збігаються в написанні, але різняться вимовою, зокрема наголосом, наприклад: *Повчаючи: Творця не образи!* – / *Творив усе партацькі образі* («Образотворець»); *Могли над ним дзижчати і шерині та й осі,* / *Та він крутився все навкіл своєї осі* («Егоцентрик»). Омопари, що мають відмінні і написання, і наголошення, найочевидніше, варто зараховувати до проміжного типу: *Не завжди так було в нас на Русі,* / *Що, oprіч язиків, були мечі у русі* («Сучасність»); *Немов хробак отой, вгризався в томі* / *Для втіхи лиш пустої, день у день без втомі* («Книжник»); *Літав він ширяком, ковзався по воді,* / *тримати лиш не міг себе на піводі* («Митець»). У будь-якому разі омонімічна рима має важливе значення для створення прагматичного ефекту, освіження лексичного значення слова на тлі автоматизованості стандартних ситуацій. Використання тих чи тих римованих омопар трансформує думку, установлює нові асоціативні зв'язки, сприяє створенню яскравих, виразних, рельєфних образів.

Смислове наповнення аналізованих двовіршів є результатом специфічних мисленневих операцій, що поєднують найменування тих чи тих життєвих ситуацій із їх узагальненням, досвідом і рефлексією. Автор вдається до своєї «лінгвопластики» [Космеда, 2013, с. 24], «граючись» з омонімами, надаючи їм статусу римокомпонентів у структурі двовіршів, він повсякчас демонструє мистецтво ритмічних, гармонійних «рухів слова», прагне розважити себе й співрозмовника, обираючи доволі простий спосіб досягнення гумористично-сатиричного ефекту. Омонімічні рими забезпечують його двовіршам, зокрема й повчального характеру, гумористично-жартівливу (дотеп, витівка для розваги), іронічну (глузування, кепкування), а здебільшого сатиричну (різке, дошкульне висміювання хиб, негативних явищ дійсності) тональність. Коло життєвих явищ, подій, осіб, що становлять зміст «Тавторим», найрізноманітніше, про що свідчать оригінальні, подекуди нешаблонні й нестандартні, заголовкові назви, які певним

чином допомагають декодувати й інтерпретувати актуалізовані «сентенції й сатиру».

Очевидним є й те, що віршовані тексти, ґрунтовані на омонімічному римуванні, майже не піддаються перекладу. Питання щодо особливостей перекладу омонімів загалом є дискусійним, а проблема перекладу омонімів у статусі омонімічних рим узагалі залишається поза увагою науковців. Адже доволі складно, а то й узагалі, мабуть, неможливо перекладати оригінальні художні тексти, ґрунтовані на грі омоформ, омофонів, омографів, іншою (близькоспорідненою або неспорідненою) мовою, зберігаючи форму, семантику і прагматику. Зазвичай за збереження семантики перекладач втрачає форму і як результат – відповідну ритмічність, тональність і текстуальний вплив. Переклад омонімічних опозицій, зокрема й у текстах з омонімічними римами, не передбачає якихось алгоритмів, не може мати загальноприйнятих рекомендацій. Усе залежить від лінгвокреативного потенціалу перекладача, який повинен керуватися відповідними перекладацько-редакторськими комунікативними стратегіями й тактиками, пам'ятаючи про те, що найважливіше під час перекладу текстів, ґрунтованих на омонімічному суголосі римокомпонентів, є збереження смислу й забезпечення реалізації риторичної функції. Але не тільки.

Висновки. Узагальнюючи, зауважимо: кодифікована терміносистема вітчизняної римології загалом, як і теорія омонімічних рим зокрема, потребують більш глибокого осмислення і скрупульознішого випрацювання певних фрагментів саме в лінгвістичному ракурсі.

Попри наявні спроби багатоаспектного аналізу проблематики актуалізованої наукової царини, виявлення загальних системних закономірностей, репрезентацію римового простору через складне переплетіння римових зв'язків, залишається ще чимало дискусійних моментів. До таких уналежнюємо й суперечності щодо лінгвістичного витлумачення понять «омонімічна рима» / «тавтологічна рима», з'ясування їх сутності, інтегральних і диференційних ознак і т. ін.

Яскравим ілюстративним матеріалом для розв'язання окреслених проблем можуть слугувати двовірші Б. Кравцева, що об'єднані під назвою «Тавторими» і які насправді засвідчують зразки не тавтологічних, а омонімічних рим, ґрунтованих на використанні звукового, смислового, функційного й прагматичного потенціалу омонімів. Римовані омоніми не є однорідними ні у плані лексико-семантичних, ні у плані граматичних характеристик, що уможлиблює диференціацію омонімічних, омофонних, омографних рим, компоненти яких демонструють різну частининомовну належність. Омонімічні рими надають двовіршам не лише яскравого звучання, але й повчально-жартівливої чи то гумористично-сатиричної тональності, що водночас робить їх майже непридатними для перекладу.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в комплексному панорамному огляді типології і функцій омонімічних рим, що передбачає аналіз чинників оновлення й розширення римового ресурсу, залучення до наукового обігу нових елементів і фактичного матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

- Діброва С. М. Передмова. *Словник рим Т. Г. Шевченка*. Сімферополь, 2004. С. 3–9.
- Дудик П. С. *Стилістика української мови* : навч. посіб. Київ : Вид-во «Академія», 2005. 368 с.
- Космеда Т. А. *Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграма (теоретичне осмислення дискурсивної практики)* : монографія. Дрогобич : Коло, 2013. 228 с.
- Кравців Б. *Тавторими. Зібрані твори: у 3 т. Т 1. Поезія*. Нью-Йорк, 1978. С. 247–270.
- Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. *Стилістика української мови* : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
- Мовчун Л. В. *Українська рима в системі мови і в мовній практиці* : монографія. Київ : Інститут української мови НАН України, 2020. 472 с.
- Різників О. *Одноримки. Словник омонімів та схожословів*. 2-ге вид., доп. і перероб. Тернопіль : Богдан, 2011. 408 с.
- Кабиш М. Ю. *Звукопис в українській поезії першої половини ХХ століття: семантика, функції* : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2015. 267 с.

- Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : Академія, 1997. 749 с.
- Hanson K.** Rhyme. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. 2nd ed. Vol. 10. Kidlington, Oxford : Elsevier Ltd., 2006. P. 605–616.
- Rhyme and Rhyming in Verbal Art, Language, and Song / Venla Sykäri, Nigel Fabb. Helsinki : Finnish Literature Society (SKS), 2022. 229 p.

REFERENCES

- Dibrova, S. M.** (2004). Peredmova [Preface]. *Slovnyk rym T. H. Shevchenka – Dictionary of rhymes by T. G. Shevchenko* (pp. 3–9). Simferopol [in Ukrainian].
- Dudyk, P. S.** (2005). *Stylistyka ukraïnskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kosmeda, T. A.** (2013). *Movna hra v paradyhmi interpretatyvnoi linhvistyky. Hramatyka otsinky. Hramatychna ihrema (teoretychne osmyslennia dyskursyvnoi praktyky) [Language game in the paradigm of interpretive linguistics. Grammar of assessment. Grammatical game (theoretical understanding of discursive practice)]*. Drohobych [in Ukrainian].
- Kravtsiv, B.** (1978). Tavtorymy [Tautological rhymes]. *Zibrani tvory: Poeziya – Collected works: Poetry* (Vols. 1–3; Vol. 1), (pp. 247–270). Niu-Iork [in Ukrainian].
- Matsko, L. I., Sydorenko, O. M. & Matsko, O. M.** (2003). *Stylistyka ukraïnskoi movy [Stylistics of the Ukrainian language]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Movchun, L. V.** (2020). *Ukraïnska ryma v systemi movy i v movnii praktytsi [Ukrainian rhyme in the language system and in language practice]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Riznykiv, O.** (2011). Odnorymky. *Slovnyk omonimiv ta skhozhosloviv [Rhymes Dictionary of homonyms and similar words]*. Ternopil [in Ukrainian].
- Kabysh, M. Yu.** (2015). *Zvukopys v ukraïnskii poezii pershoi polovyny 20 stolittia: semantyka, funktsii [Sound description in Ukrainian poetry of the first half of the 20th century: semantics, functions]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Hrom'iak, R. T., Kovaliv, Yu. I.** et al. (1997). *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk [Literary dictionary-reference]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Hanson, K.** (2006). Rhyme. *Encyclopedia of Language and Linguistics*: 2nd ed. (Vol. 10), (pp. 605–616). Kidlington, Oxford [in English].
- Sykäri, V. & Fabb, N.** (2022). *Rhyme and Rhyming in Verbal Art, Language, and Song*. Helsinki: Finnish Literature Society (SKS) [in English].